

**INSTYTUT EKONOMIKI ROLNICTWA
I GOSPODARKI ŻYWNOŚCIOWEJ**

INSTITUTE OF AGRICULTURAL AND FOOD ECONOMICS

INSTITUT D'ECONOMIE AGRICOLE ET ALIMENTAIRE

INSTITUT FÜR ÖKONOMIK DER LAND- UND NAHRUNGSGÜTERWIRTSCHAFT

ИНСТИТУТ ЭКОНОМИКИ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА И ПРОДОВОЛЬСТВИЯ

00-950 Warszawa 1, Świętokrzyska 20, P. O. Box 984,

tel. (48 22) 505 44 44, fax 827 19 60

internet: <http://www.ierigz.waw.pl> e-mail: ierigz@ierigz.waw.pl

Analiza wpływu reformy rynku cukru w UE na polskich producentów żywności

**Ekspertyza wykonana na zlecenie Stowarzyszenia
„Polska Federacja Producentów Żywności”**

Autorzy:
prof. dr hab. Roman Urban
mgr inż. Piotr Szajner
mgr Anna Staszczak

Warszawa, styczeń 2005

Spis treści:

1	Opis zmian w systemie regulacji rynku cukru w Unii Europejskiej	3
2	Ocena wpływu reformy systemu regulacji na rolnictwo i produkcję cukru w Unii Europejskiej.....	5
3	Analiza wpływu reformy na produkcję i opłacalność uprawy buraków cukrowych	9
4	Analiza wpływu reformy systemu regulacji rynku cukru na polski przemysł cukrowniczy i producentów innych środków słodzących.....	12
4.1	Wpływ reformy na produkcję cukru w Polsce i strukturę przemysłu cukrowniczego....	12
4.2	Wpływ reformy systemu regulacji rynku cukru i restrukturyzacji sektora na wyniki finansowe przemysłu cukrowniczego	14
4.3	Wpływ reformy na produkcję izoglukozy.....	19
5	Analiza wpływu reformy na konkurencyjność krajowych producentów żywności i napojów	19
5.1	Skala wtórnego przetwórstwa cukru	19
5.2	Wpływ cen cukru na koszty wytwarzania produktów wtórnego przetwórstwa.....	21
6	Konkluzje w sprawie wpływu reformy systemu regulacji rynku cukru na polską gospodarkę	24

1 Opis zmian w systemie regulacji rynku cukru w Unii Europejskiej

W lipcu 2004 r. Komisja Europejska przedstawiła Radzie Europejskiej propozycję zmian w systemie regulacji rynku cukru. Dotychczasowy system regulacji był krytykowany ze względu na niską konkurencyjność sektora, wysokie ceny cukru na rynku wewnętrznym oraz negatywny wpływ na rynek światowy, w szczególności w odniesieniu do krajów rozwijających się. Głównym powodem tego był subwencjonowany eksport cukru kwoty B, która w sezonie 2004/05 w UE-25 wynosiła 2,7 mln t. Eksport ten przyczyniał się do wzrostu podaży na rynku światowym i utrzymywania się niskich cen cukru. Ponadto dotowany eksport cukru z UE był kwestionowany na forum Międzynarodowej Organizacji Handlu (WTO), której celem jest liberalizacja obrotów handlowych.

Uwzględniając powyższe uwarunkowania Komisja Europejska zaproponowała następujące zmiany w systemie regulacji rynku cukru, które przeprowadzone zostaną w okresie od 2005/06 do 2008/09.

- Zmniejszenie kwoty produkcji cukru i dostosowanie jej do poziomu spożycia w UE. W sezonie 2004/05 kwoty produkcyjne wynoszą łącznie **17,4 mln t**, w tym **A-14,7 mln t** i **B-2,7 mln t**. Równocześnie UE zobowiązana jest do preferencyjnego importu **1,3 mln t** cukru z krajów AKP i Indii¹. Spożycie cukru w UE-25 jest stabilne i wynosi ok. **16,3 mln t**. Oznacza to, że kwotowa produkcja wraz preferencyjnym importem przewyższają zużycie o ok. **2,4 mln t**. W związku z tym Komisja Europejska zaproponowała zmniejszenie kwot produkcyjnych w latach 2005/06-2008/09 o **2,8 mln t**, tj. o **16%**. W pierwszym sezonie redukcja kwoty wyniesie **1,3 mln t**, a kolejnych trzech sezonach po **0,5 mln t**.
- Uproszczenie systemu kwotowego polegać będzie na połączeniu kwot A i B w jedną kwotę. Regulacje dotyczące cukru wyprodukowanego ponad ustalone limity produkcyjne pozostaną bez zmian².
- Reforma zakłada możliwość przenoszenia kwot produkcyjnych między krajami członkowskimi.

¹ Zgodnie z Konwencją w Lome UE w ramach pomocy dla byłych kolonii zobowiązała się do bezcłowego importu 1294, 7 tys. t cukru z krajów AKP (rejon Afryki, Karaibów i Pacyfiku) oraz 10 tys. t z Indii.

² Cukier wyprodukowany ponad kwoty produkcyjne (cukier C) musi zostać sprzedany na rynku światowym bez refundacji eksportowych do 31 grudnia roku kalendarzowego, w którym przypada koniec roku rozliczeniowego.

- Komisja Europejska proponuje również zwiększenie kwot produkcji izoglukozy, która jest substytutem cukru. Począwszy od sezonu 2005/06 kwota produkcyjna będzie wzrastała przez trzy lata po **100 tys. t** rocznie. W rezultacie łączna kwota produkcji izoglukozy wzrośnie do ok. **608 tys. t**.
- Cena interwencyjna cukru zostanie zastąpiona **ceną referencyjną**. Cena interwencyjna od 1993 r. utrzymywana jest na stałym poziomie **632 EUR/t** i jest obecnie trzykrotnie wyższa od cen na rynku światowym. W związku z tym cena referencyjna ustalona została na docelowym poziomie **421 EUR /t**, tj. o **33%** niższym niż cena interwencyjna. Redukcja cen nastąpi w dwóch etapach: w sezonach 2005/06 i 2006/07 - **506 EUR/t** i począwszy od sezonu 2007/08 - **421 EUR/t**. Komisja przewiduje, że ceny rynkowe będą wyższe od cen referencyjnych; w ostatnim roku reformy wyniosą one ok. 475 EUR/t.
- Redukcji cen cukru towarzyszyć będzie spadek minimalnych cen buraków cukrowych z **43,6 EUR/t** do **27,4 EUR/t**, tj. o **37%**. Minimalne ceny skupu buraków obniżane będą również w dwóch etapach: w sezonach 2005/06 i 2006/07 - **32,8 EUR /t** i począwszy od 2007/08 - **27,4 EUR/t**.
- Dla utrzymania dochodowości uprawy buraków cukrowych zostaną wprowadzone dopłaty bezpośrednio dla plantatorów, które dla UE-25 w sezonach 2005/06 i 2006/07 wyniosą po **895 mln EUR**, w sezonie **2007/08** i następnych po **1340 mln EUR**. Poziom dopłat bezpośrednich dla polskich plantatorów przewidziany w odpowiednich sezonach jest na poziomie **99 mln EUR** i **142 mln EUR**.
- Przewiduje się również zmiany dodatkowych elementów systemu regulacji rynku:
 - ❖ zniesienie mechanizmu deklasyfikacji cukru kwotowego na cukier C, który stosowano dotychczas niektórych sezonach w sytuacji wystąpienia przewagi podaży na rynku wewnętrznym;
 - ❖ w przypadku gdy na rynku wewnętrznym wystąpi nadwyżka podaży nad popytem i ceny spadną poniżej poziomu ceny referencyjnej mechanizmem umożliwiającym przywrócenie równowagi rynkowej będą mechanizmy prywatnego magazynowania oraz przenoszenia nadwyżek na następny sezon, odliczając ilość przenoszoną od kwoty producenta;
 - ❖ zniesienie dopłat do cukru zużywanego w przemyśle chemicznym, ponieważ branża ta mogła będzie nabywać cukier po niższych cenach.

2 Ocena wpływu reformy systemu regulacji na rolnictwo i produkcję cukru w Unii Europejskiej

Reforma systemu regulacji rynku będzie miała duży wpływ na sytuację na rynku wewnętrznym UE oraz rynku światowym. Zdecyduje o tym przede wszystkim zmniejszenie kwot produkcyjnych oraz redukcja cen. Dostosowanie produkcji do poziomu zużycia spowoduje, że w przyszłości UE znacząco ograniczy eksport cukru, w tym w szczególności objęty refundacjami. W rezultacie mniejsza będzie podaż eksportowana na rynek światowy, co w dalszej perspektywie może przyczynić się do zmniejszania zapasów cukru i wzrostu cen na giełdach światowych.

Celem reformy jest poprawa konkurencyjności sektora, która wymusi jego restrukturyzację zarówno na poziomie rolnictwa jak i przemysłu. Uprawa buraków cukrowych jak i produkcja cukru będą w przyszłości koncentrowały się w regionach charakteryzujących się najkorzystniejszymi warunkami naturalnymi. Projekt reformy przewiduje bowiem możliwość przenoszenia kwot produkcyjnych pomiędzy państwami członkowskimi. Dogodne warunki przyrodniczo-klimatyczne sprzyjają niskim kosztom, które wraz z dopłatami bezpośrednimi zapewnią rolnikom opłacalność produkcji przy niższych cenach skupu. Skutki zmian w systemie regulacji będą różne w poszczególnych krajach członkowskich ze względu na duże różnice w warunkach naturalnych oraz poziomie kosztów produkcji.

W projekcie reformy przewidziana jest redukcja kwoty produkcyjnej o 16%, co oznacza, że unijny przemysł cukrowniczy będzie wykazywał mniejsze zapotrzebowanie na surowiec. W sezonie 2004/05 produkcja cukru w UE-25 szacowana jest na ok. **19,5 mln t** w przeliczeniu na cukier surowy. Do wyprodukowania takiej ilości cukru uprawiano buraki na powierzchni **2,2 mln ha**. W wyniku proponowanych zmian do wytworzenia **14,6 mln t** cukru areał uprawy buraków zmniejszy się o do **1,6-1,7 mln ha**. Średnia produkcja cukru z hektara uprawy buraków w wyniku modernizacji i koncentracji produkcji w najbardziej efektywnych gospodarstwach wzrośnie do **10 t**, podczas gdy obecnie wynosi ona średnio dla UE-25 - **9 t** (tab. 1).

Tabela 1

Powierzchnia uprawy buraków cukrowych i produkcja cukru w Unii Europejskiej

Wyszczególnienie	Powierzchnia uprawy [tys. ha]			Produkcja cukru [t/ha]		
	2002/03	2003/04	2004/05	2002/03	2003/04	2004/05
UE-15	1 848	1 705	1 644	9,96	9,52	9,68
Austria	45	43	45	11,00	9,77	9,53
Belgia	98	93	91	11,30	12,01	11,35
Dania	56	50	48	10,02	10,70	9,52
Finlandia	32	29	30	5,53	5,10	5,60
Francja	409	361	347	12,48	11,95	11,50
Gracja	41	39	33	7,83	5,72	7,73
Hiszpania	115	100	110	11,32	9,92	9,86
Holandia	109	103	99	10,20	11,33	10,81
Irlandia	31	32	31	6,94	7,59	7,32
Niemcy	455	444	438	9,66	9,19	9,63
Portugalia	9	7	8	7,22	11,00	11,00
Szwecja	54	50	48	8,70	9,04	7,71
Wielka Brytania	148	140	136	10,50	10,60	10,51
Włochy	246	214	180	6,23	4,57	6,03
UE-10	514	486	508	7,12	7,01	6,69
Czechy	78	74	70	7,64	7,55	6,99
Polska	303	286	292	7,24	7,40	6,89
Słowacja	30	32	34	6,63	5,59	6,62
Węgry	56	48	67	6,75	5,81	6,24
UE-25	2362	2191	2152	9,34	8,96	8,97

Źródło: Dane GUS, F.O. Licht's International Sugar and Sweetener Raport Nr 11, 2004 r, opracowanie IERiGŻ.

Szacunki przeprowadzone przez Komisję Europejską wskazują, że po zakończeniu reformy cena rynkowa cukru ukształtuje się na poziomie ok. **475 EUR/t** i będzie o ok. **10%** wyższa od ceny referencyjnej, ale równocześnie o **30%** niższa od aktualnej ceny rynkowej. W tych warunkach opłacalność produkcji cukru i uprawy buraków utrzymana będzie w takich krajach członkowskich jak: Francja, Niemcy, Wielka Brytania, Austria, Szwecja oraz Polska (gr. D i E). Kraje różnią się pod względem warunków przyrodniczo-klimatycznych i intensywnością produkcji. Polska charakteryzuje się najbardziej ekstensywną produkcją buraków, ponieważ plon technologiczny cukru z ha uprawy jest o **40-50%** niższy niż w UE-15 (tab. 2).

W pierwszej kolejności z uprawy buraków i produkcji cukru będą musiały zrezygnować kraje położone w południowej części Wspólnoty oraz większość nowych krajów członkowskich (gr. A i B). Ze znacznym spadkiem opłacalności uprawy buraków muszą liczyć się rolnicy w Holandii, Belgii, Danii i Czech, którzy są także znaczącymi producentami cukru.

Tabela 2

Przewidywane konsekwencje redukcji cen cukru w UE

Cena cukru na rynku UE w EUR/t	Kraje członkowskie UE, które ograniczą produkcję	Kwoty A i B	Produkcja w sezonie 2003/04
A. 725 – 625	Grecja	317,5	205,2
	Irlandia	199,2	223,6
	Włochy	1 557,4	899,8
	Razem 3 kraje	2 074,1	1 328,6
B. 625 – 525	Hiszpania	997,0	912,6
	Finlandia	146,1	136,2
	Litwa	103,0	131,6
	Łotwa	66,5	65,3
	Portugalia	69,7	70,8
	Słowacja	207,4	164,7
	Słowenia	53,0	53,4
	Razem 7 krajów	1 642,7	1 534,6
C. 525 – 475	Belgia	819,8	1 027,6
	Czechy	454,9	514,3
	Dania	420,7	492,2
	Węgry	401,7	256,7
	Holandia	864,5	1 073,6
	Razem 5 państw	2 961,6	3 364,4
D. 475 – 425	Austria	387,3	386,4
	Niemcy	3 416,9	3 752,7
	Polska	1 671,9	1 946,0
	Szwecja	368,3	415,8
	Wielka Brytania	1 138,6	1 365,3
	Razem 5 państw	6 983,0	7 866,2
E. 425 – 400	Francja	3 769,1	3 968,0
Razem UE-25	x	17 440,5	18 061,8

Źródło: F.O. Licht's International Sugar and Sweetener Report, No 26, 03.09.2004.

W ocenie skutków ograniczenia produkcji cukru w UE i jej przemieszczania do krajów o najkorzystniejszych warunkach uprawy buraków cukrowych trzeba uwzględnić, że:

- już obecnie kraje gr. A i B osiągają produkcję cukru (2863 tys. ton) niższą o 23% od przyznanych kwot produkcyjnych (3717 tys. ton), a ich udział w produkcji cukru całej Unii wynosi tylko 16%;
- wykorzystanie kwot produkcyjnych jest wysokie nie tylko w krajach o najkorzystniejszych warunkach naturalnych (gr. D i E), lecz także w grupie C; w tej ostatniej grupie produkcja jest wyższa od przyznanych kwot o 13,5%, a ich udział w produkcji UE wynosi prawie 20%, co może oznaczać, że w takich krajach jak: Belgia, Czechy, Dania, Holandia i Węgry proces redukcji może być powolny, tym bardziej, że przewidywane ceny (475 EUR) mogą po pewnej obniżce kosztów zapewniać opłacalność produkcji cukru;

- w 6 krajach o najlepszych warunkach uprawy buraków (gr. D i E) obecna kwota produkcji cukru wynosi 10 752 tys. ton i rzeczywista produkcja (11 834 tys. ton); są one niższe od produkcji cukru całej UE przewidywanej po zakończeniu reformy rynku cukru (14,6 mln ton);
- Polska w grupie 6 krajów ma wielokrotnie niższą opłatę pracy, co daje nam przewagę nad producentami cukru w Niemczech, Francji i Wielkiej Brytanii.

W związku z tymi zjawiskami można spodziewać się takiego scenariusza, że po 2008 r. produkcja cukru przenoszona będzie do krajów o najkorzystniejszych warunkach naturalnych i najniższych kosztach produkcji. Do krajów tych zalicza się obecnie również Polska i za kilka lat możemy ponownie zwiększyć powierzchnię uprawy buraków i produkcję cukru. Powyższy scenariusz oznacza więc, że reforma systemu regulacji rynku cukru jest korzystna dla naszego kraju; nie zagraża ona obecnemu poziomowi produkcji, lecz daje także możliwość jej zwiększania i eliminuje wielu europejskich konkurentów.

Porównanie kosztów zmiennych uprawy buraków cukrowych w Polsce i Niemczech wskazuje, że koszty te w Polsce przy porównywalnym plonie są o **ok. 40%** niższe. Występują duże różnice w strukturze kosztów, a w szczególności dotyczą one mechanizacji prac polowych i transportu. Plantatorzy krajowi w niewielkim zakresie korzystają z usług mechanizacyjnych. W Niemczech wydatki na usługi mechanizacyjne stanowią ok. **20%** kosztów zmiennych. Duże różnice występują również w poziomie kosztów ponoszonych na nawożenie i ochronę roślin, w Niemczech są o ok. 65% wyższe. Najmniejsze różnice w poziomie wydatków dotyczą materiału siewnego, którego koszty w Niemczech są o ok. **25%** wyższe.

Tabela 3

Koszty zmienne w produkcji buraków cukrowych w Polsce i w Niemczech w 2004 roku

Wyszczególnienie	Polska	Niemcy	
Plon buraków [t/ha]	41,0	45,0	60,0
w zł ha			
Materiał siewny	500	697	697
Nawozu NPK	645	1 072	1 207
Środki ochrony roślin	545	904	904
Ubezpieczenie ^a	-	89	119
Usługi mechanizacyjne	160	995	1 071
Razem koszty bezpośrednie	1 880	2 762	2 926
Koszty maszyn rolniczych i transportu	1 200	1 105	1 280
Koszty ziemi	-	34	34
Odsetki	-	110	123
Razem koszty zmienne	3 080	5 006	5 434
W zł/tonę			
Koszty zmienne	75	111	91
w tym bezpośrednie	46	61	49

^a ubezpieczenie uprawy stanowi w Niemczech 1% wartości produkcji.

Źródło: Obliczenia własne, „Koszty jednostkowe i dochodowość podstawowych produktów rolniczych w zależności od skali produkcji w 2003 roku i w warunkach cenowych średnich za okres I-VII 2004 roku” - IERiGŻ, Warszawa listopad 2004, Źródło niemieckie.

Reforma systemu regulacji przewiduje również zwiększenie o ok. **300 tys. t** produkcji izoglukozy i będzie to miało istotne znaczenie dla sektora zbożowego. Surowcem do produkcji izoglukozy są pszenica lub kukurydza. Ocenia się, że wzrost zużycia pszenicy do produkcji izoglukozy wyniesie ok. **450 tys. t**.

3 Analiza wpływu reformy na produkcję i opłacalność uprawy buraków cukrowych

Proponowana reforma systemu regulacji rynku cukru w Unii Europejskiej będzie miała wpływ na produkcję i opłacalność uprawy buraków cukrowych w sezonach 2004/05-2007/08. Głównym czynnikiem determinującym dochodowość produkcji będzie obniżka minimalnej ceny buraków cukrowych, która nie będzie w pełni rekompensowana przez dopłaty bezpośrednie. Ponadto dochodowość produkcji uzależniona będzie od poziomu i struktury kosztów oraz od kursu walutowego wg. którego przeliczana będzie cena buraków.

Analizę i projekcję kosztów przeprowadzono wg. metody stosowanej w IERiGŻ w oparciu o strukturę kosztów w gospodarstwach prowadzących rachunkowość rolną. Gospodarstwa objęte systemem rachunkowości charakteryzują się większym przeciętnym arealem uprawy buraków (5,3 ha) niż przeciętna powierzchnia plantacji w skali kraju, która w sezonie

2004/05 wyniosła 3,5 ha. Koszty bezpośrednie obejmują materiał siewny, nawożenie (bez nawozów wapniowych), ochronę roślin, usługi specjalne, najemną siłę roboczą oraz ubezpieczenie upraw. Do kosztów pośrednich zaliczane są koszty ponoszone z tytułu istnienia i funkcjonowania gospodarstwa: paliwa płynne, energia elektryczna, remonty budynków, pojazdów, maszyn i melioracji oraz czynsze dzierżawne i koszty finansowe.

W sezonie 2004/05 rolnicy polscy odnotowali znaczącą poprawę dochodowości uprawy buraków cukrowych, co spowodowane było przede wszystkim wzrostem cen skupu do poziomu obowiązującego w UE. Według badań IERiGŻ średnia cena skupu w 2004 r. ukształtowała się na poziomie **193,6 zł/t** i była aż o **56%** wyższa niż przed rokiem. Dochód rolniczy netto z uprawy buraków cukrowych, mimo wzrostu kosztów produkcji, był prawie trzykrotnie wyższy niż w sezonie 2003/04.

W kolejnych latach w związku z reformą regulacji rynku obniżone zostaną ceny minimalne buraków cukrowych do **32,8 EUR/t** w sezonach 2005/06 i 2006/07 oraz do **27,4 EUR/t** począwszy od sezonu 2007/08, co odpowiadało będzie równowartości ok. **131 zł/t** i **110 zł/t**. Redukcja minimalnych cen skupu buraków rekompensowana będzie plantatorom poprzez dopłaty bezpośrednie. Wysokość dopłat wynikająca obniżki cen cukru ustalono dla Polski na poziomie **99 mln EUR** (400 mln zł) w sezonach 2005/06 i 2006/07 oraz **142 mln EUR** (570 mln zł) w latach następnych. Uwzględniając, że areał uprawy buraków zmniejszy się z **300 tys. ha** do **250 tys. ha**, to dopłaty na ha plantacji wzrosną w kolejnych sezonach z **1390 zł/ha** do **2270 zł/ha**. Ponadto plantatorzy buraków cukrowych otrzymywali będą również podstawowe płatności obszarowe, które w najbliższych trzech latach wyniosą **41 EUR/ha**, **51 EUR/ha** i **61 EUR/ha**. W walucie krajowej kwoty te wzrosną ze **164 zł/ha** w 2004 r. do **244 zł/ha** w 2006 r.

Przeprowadzona symulacja dochodowości produkcji buraków cukrowych w okresie reformy systemu regulacji rynku cukru wskazuje na pogorszenie się opłacalności produkcji w porównaniu do sezonu 2004/05. W sezonie 2007/08 dochód rolniczy brutto z uprawy buraków cukrowych będzie o **8%** niższy, a dochód rolniczy netto będzie o **12%** niższy niż w bieżącym sezonie. Równocześnie w porównaniu do sezonu 2003/04, tj. do sezonu poprzedzającego akcesję do UE, uprawa buraków wciąż będzie bardzo opłacalna dla rolników. Dochód rolniczy brutto jak i netto z ha uprawy w sezonie 2007/08 będzie ponad dwukrotnie wyższy niż przed integracją (tab. 4). **Uprawa buraków pozostanie najbardziej opłacalnym kierunkiem produkcji roślinnej naszego rolnictwa**, gdyż dochód rolniczy netto plantatorów buraków cukrowych z jednostki powierzchni będzie kilkakrotnie wyższy niż w produkcji zbóż i rzepaku, czy też nawet ziemniaków (por. rys. 1).

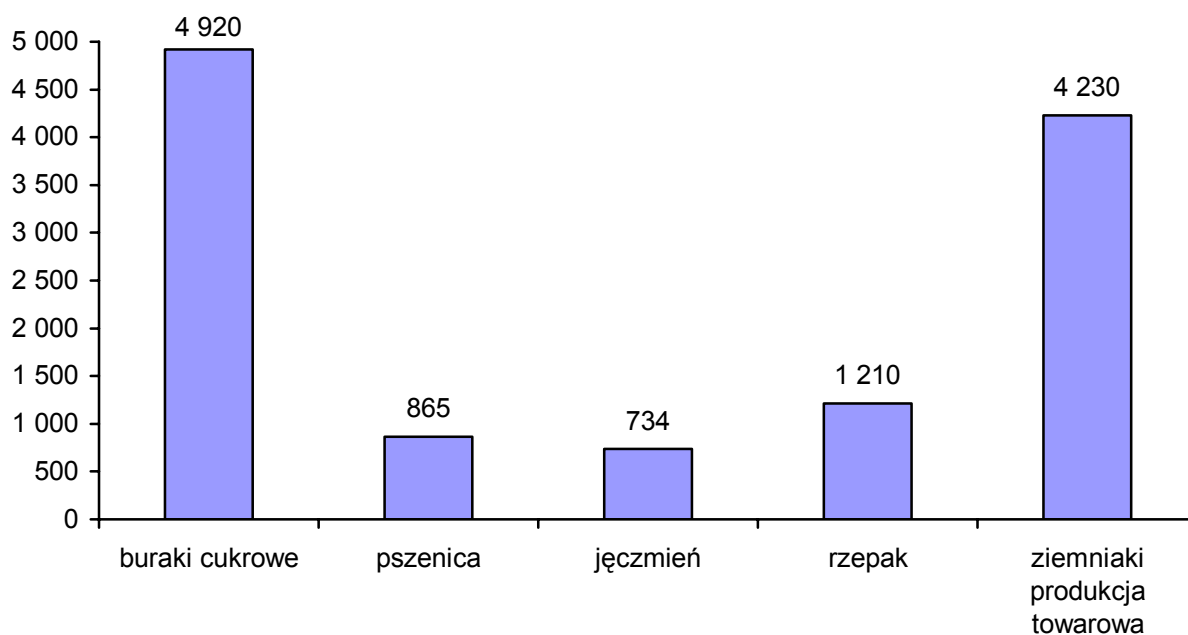
Tabela 4

Prognoza dochodowości uprawy buraków cukrowych

Wyszczególnienie	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08
Areał uprawy buraków [tys. ha]	3,5	3,5	4,0	4,5	5,0
Powierzchnia średniej plantacji [ha]	286	292	285	265	250
Plon [t/ha]	41	41	45	45	50
Cena skupu [zł/t]	124,2	193,6	131,0	131,0	110,0
Na 1 ha uprawy w zł					
Wartość produkcji	5 092	7 938	5 895	5 895	5 500
Koszty bezpośrednie	1 882	1 962	2 020	2 080	2 150
Nadwyżka bezpośrednia	3 210	5 976	3 875	3 815	3 350
Koszty pośrednie rzeczywiste	1 128	1 221	1 250	1 300	1 350
Dochód rolniczy brutto	2 082	4 755	2 625	2 515	2 000
Amortyzacja	678	749	780	820	850
Dochód rolniczy netto	1 404	4 006	1 845	1 695	1 150
Koszty ogółem	3 688	3 932	4 050		4 350
Dopłaty bezpośrednie	-	165	1595	1 740	2 515
płatność obszarowa	-	165	205	245	245
płatność z tytułu reformy rynku cukru	-	-	1 390	1 495	2 270
Dochód rolniczy brutto z uwzględnieniem dopłat bezpośrednich	-	4 920	4 220	4 255	4 515
Dochód rolniczy netto z uwzględnieniem dopłat bezpośrednich	-	4 171	3 440	3 435	3 665

Źródło: Obliczenia własne, „Koszty jednostkowe i dochodowość podstawowych produktów rolniczych w zależności od skali produkcji w 2003 roku i w warunkach cenowych średnich za okres I-VII 2004 roku” - IERiGŻ, Warszawa listopad 2004, „Komunikat Komisji Europejskiej dla Rady i Parlamentu Europejskiego”, Bruksela 2004.

Rysunek 1

Dochód rolniczy netto w produkcji głównych ziemiopłodów w 2004 roku
(w zł/ha)

Źródło: Wstępne szacunki na podstawie badań Zakładu Rachunkowości Rolnej IERiGŻ.

Wysoka opłacalność uprawy buraków oznacza, że duża będzie konkurencja o kwoty produkcyjne, a to wymusi na krajowych plantatorach buraków modernizację i koncentrację produkcji. Kontynuowany będzie proces zmniejszania się liczby plantatorów przy równoczesnym wzroście powierzchni przeciętnej plantacji. Przemysł cukrowniczy kontraktuje buraki u rolników, którzy osiągają najlepsze wyniki produkcyjne zarówno pod względem wielkości dostawy, jak i zawartości cukru. Spowoduje to, że dochodowość uprawy buraków będzie wyższa od przedstawionej w tab. 4. W latach 2000-04 liczba plantatorów zmniejszyła się o 25% do 84 tys. t, a średnia powierzchnia plantacji wzrosła o 17% do 3,5 ha.

4 Analiza wpływu reformy systemu regulacji rynku cukru na polski przemysł cukrowniczy i producentów innych środków słodzących

4.1 Wpływ reformy na produkcję cukru w Polsce i strukturę przemysłu cukrowniczego

Z analizy wpływu reformy systemu regulacji rynku cukru na produkcję cukru w UE wynika, że reforma ta w kształcie proponowanym przez Komisję Europejską stwarza Polsce nie tylko możliwość utrzymania obecnego poziomu produkcji cukru, lecz także daje szansę jej zwiększenia. Istotne jest także to, że reforma przewiduje możliwość przenoszenia kwot produkcji cukru między państwami, członkami UE. Stwarza to możliwość zwiększania kwot produkcyjnych dla naszego cukrownictwa. W tej sytuacji realne jest w najbliższych latach utrzymanie produkcji cukru na obecnym poziomie ok. 1,8-2 mln t rocznie, a później także jej zwiększenie (o 10-15%), przy czym zależeć to będzie głównie od tempa ograniczania tej produkcji w takich krajach jak Belgia, Czechy, Dania, Holandia i Węgry. Potwierdzeniem takiej oceny jest duże zaangażowanie zachodnio-europejskich koncernów w nasze cukrownictwo, którzy w swoich decyzjach brali pod uwagę nie tylko potencjał polskiego cukrownictwa i niskie koszty pracy, lecz także musieli przewidywać obecnie proponowane zmiany systemu regulacji europejskiego rynku cukru.

Projektowana reforma systemu regulacji jest nie tylko szansą dla naszego sektora cukrowniczego, lecz także stwarza dla niego zagrożenia, gdyż obniżka cen cukru wymaga przyspieszenia procesów restrukturyzacji cukrownictwa. Procesy te są opóźnione, ale w ostatnich kilku latach nabrały tempa. Świadczą o tym następujące zjawiska:

- liczba czynnych cukrowni zmniejszyła się z 76 w II połowie lat 90-tych do 43 w sezonie 2004/05,
- przeciętna produkcja jednej cukrowni zwiększyła się z 25 tys. ton do ok. 45 tys. ton obecnie,
- przeciętna długość kampanii cukrowniczej wydłużyła się z 54 dni w sezonie 1999/2000 do 65 dni w ostatniej kampanii cukrowniczej,
- wydajność pracy zwiększyła się z ok. 70 t/1 zatrudnionego do 116 t w sezonie 2002/2003 i do 154 t w ostatniej kampanii,
- zużycie paliwa umownego w % przerobu buraków obniżyło się z 4,5% w latach 1996/97–2000/01 do 3,73% w sezonie 2002/03,
- straty cukru w przerobie buraków cukrowych obniżyły się z 15% w poprzedniej dekadzie do ok. 11% w ostatnich trzech kampaniach (w stosunku do cukru wprowadzonego).

Był to duży postęp, ale poziom wszystkich tych wskaźników techniczno-ekonomicznych wyraźnie jeszcze odbiega od przeciętnego poziomu unijnego. W UE-15 kształtują się one następująco:

- produkcja 1 cukrowni – 129 tys. ton, tj. trzykrotnie większa niż w Polsce,
- wydajność pracy średnio 664 t/1 zatrudnionego, ponad czterokrotnie wyższa niż w naszym kraju,
- straty cukru w przerobie buraków 7,5% cukru wprowadzonego, niższe o 1/4 niż w Polsce,
- zużycie paliwa umownego ok. 2,5-3,0% przerobionych buraków, tj. o 1/3 niższe od naszego poziomu krajowego.

Skutki tego stanu wyrównywała kilkakrotnie niższa opłata pracy. Zapewniało to konkurencyjność naszego cukrownictwa wtedy, gdy niskie były ceny buraków. Po integracji wzrosły one o 2/3 i dlatego konieczne jest dalsze kontynuowanie procesów restrukturyzacji przemysłu cukrowniczego, i to w tempie nawet szybszym niż w ostatnich latach. Potrzebne jest bowiem w szczególności:

- zmniejszenie liczby czynnych cukrowni do 20-25, przy równoczesnym wydłużeniu długości kampanii średnio do 85-90 dni,
- zmniejszenie zatrudnienia przynajmniej o 1/3, tj. poniżej 8 tys. osób,
- obniżenie zużycia paliwa przynajmniej do poziomu 3% przerobionych buraków,
- zmniejszenie strat przerobowych do ok. 8% cukru wprowadzonego do przerobu.

Działania służące wymienionym celom są bardzo zaawansowane w 4 grupach kapitałowych, kontrolowanych przez zagranicznych inwestorów strategicznych, szczególnie w grupie British Sugar Overseas, w której kampania trwa już prawie 90 dni. Bardzo opóźnione są one natomiast w cukrowniach włączonych do polskiego koncernu Polski Cukier.

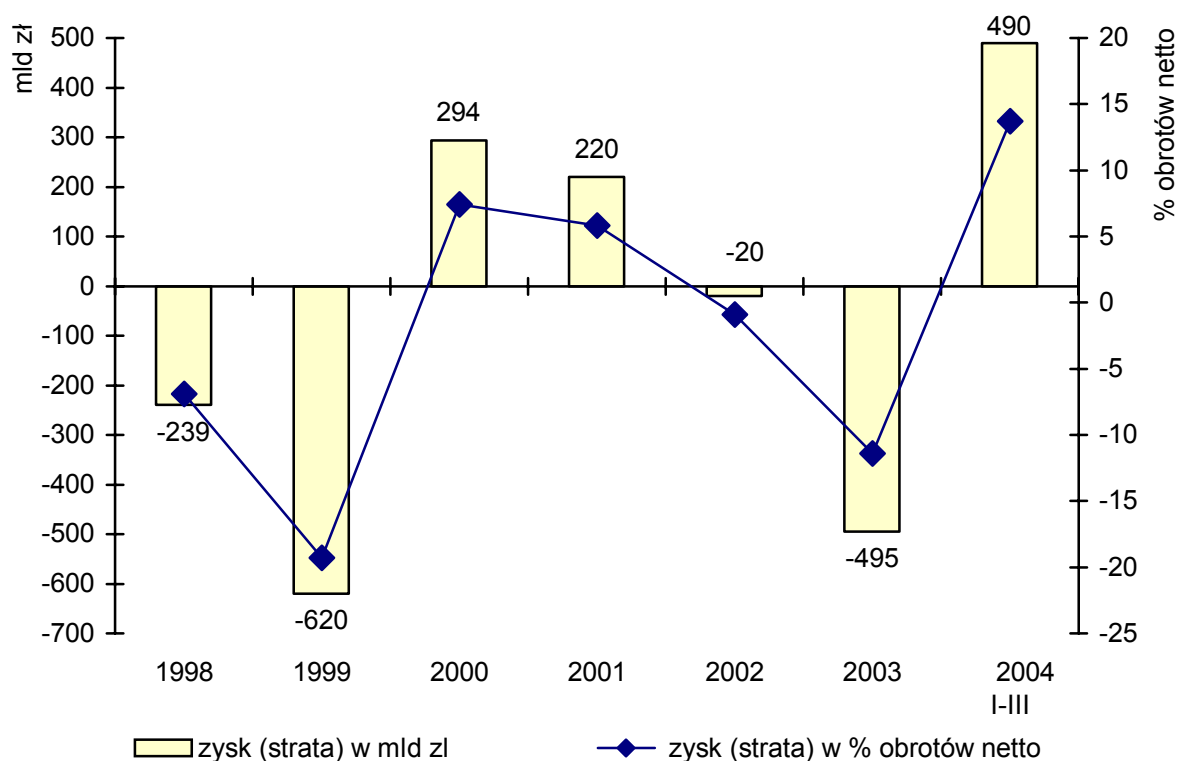
Restrukturyzacja sektora wymaga przede wszystkim inwestycji modernizacyjnych i rozwojowych w tych cukrowniach, które kontynuować będą działalność w tej dziedzinie. W tych cukrowniach potrzebne są inwestycje zarówno zwiększające sprawność technologiczną procesów przerobu buraków oraz zmniejszające ich energochłonność i pracochłonność, jak i na przyrost zdolności przerobowych czynnych cukrowni. Potrzebne wydatki na te inwestycje nie są znane, gdyż informacje na ten temat nie są udostępniane przez spółki cukrowe. Można jednak oceniać, że będą one wyższe od nakładów inwestycyjnych sektora, poniesionych w latach 2000-2004, kiedy wyniosły one ok. 0,9 mld zł. W tym czasie zmniejszono liczbę czynnych cukrowni o 32, ale były to najmniejsze cukrownie. Pozostałe miały rezerwy zdolności przerobowych, wykorzystywane głównie przez wydłużanie kampanii. Takie rezerwy występują jeszcze w koncernie Polski Cukier. W tej sytuacji wycofanie z eksploatacji dalszych ok. 20 cukrowni wymaga zwiększenia zdolności przerobowych w pozostałych cukrowniach. Można szacować, że modernizacja i rozbudowa cukrowni, które pozostaną w eksploatacji, może wymagać nakładów w kwocie ok. 1,5-2,0 mld zł. Firmy muszą także sfinansować koszty likwidacji stanowisk pracy (ok. 4 tys.), które szacowane są na kwotę ok. 0,5 mld zł. Łączne potrzeby kapitałowe sektora w okresie jego restrukturyzacji nie będą mniejsze niż 2-2,5 mld zł w ciągu trzech lat, tj. po ok. 0,2 mld EUR rocznie.

4.2 Wpływ reformy systemu regulacji rynku cukru i restrukturyzacji sektora na wyniki finansowe przemysłu cukrowniczego

W ostatnich kilku latach przemysł cukrowniczy osiągał bardzo niestabilne wyniki finansowe (rys. 2); wahały się one w przedziale od -0,6 mld zł do + 0,5 mld zł. Było to skutkiem nie tylko opóźnień restrukturyzacyjnych sektora, lecz także bardzo zmiennych marż przetwórczych, których poziom zależał głównie od dużych wahań cen zbytu cukru. W sezonie 2000/01 wynosiły one (łącznie z VAT) ok. 2,5 zł/kg, następnie przez dwa kolejne sezony obniżyły się do 2,15 i 1,95 zł. W pierwszych miesiącach poprzedniego sezonu (do marca 2004 r.) były one jeszcze niższe (1,75 zł) i dopiero po integracji z UE wzrosły do średniego poziomu ok. 3 zł/kg. W ostatnich miesiącach osiągały one poziom zbliżony do ceny interwencyjnej w UE (632 EUR).

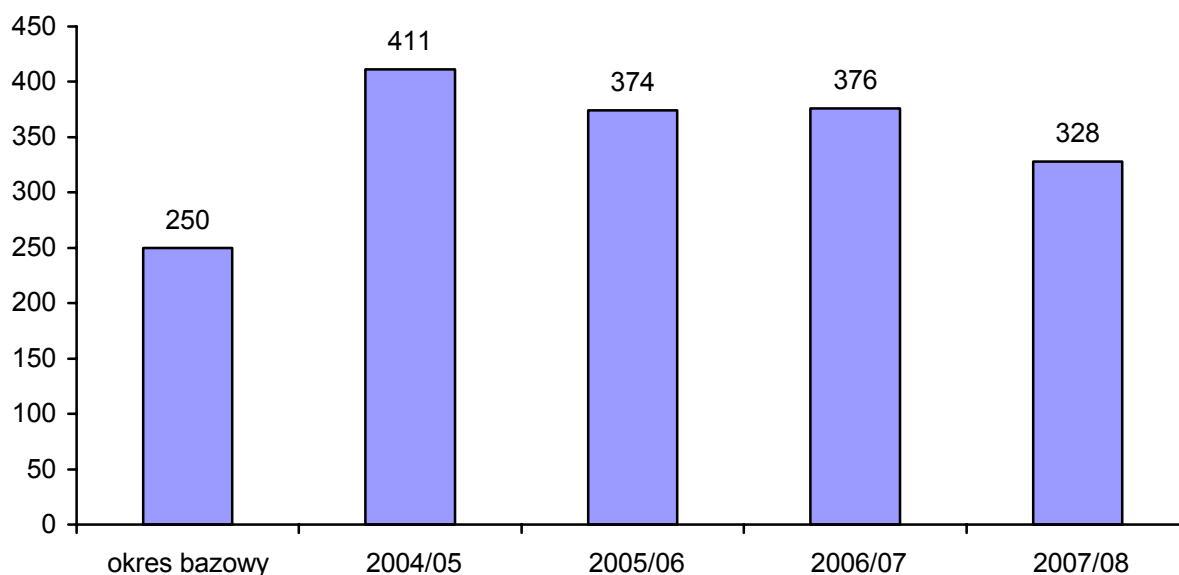
Rysunek 2

Zysk (strata) netto przemysłu cukrowniczego

Źródło: Niepublikowane dane GUS.

Obecnie przemysł cukrowniczy realizuje wysoką marżę przetwórczą. Wynosi ona w Polsce, podobnie jak w innych krajach UE, ok. 400 EUR/t cukru i jest o ok. 60% wyższa niż przed integracją. Reforma systemu regulacji rynku cukru spowoduje obniżenie marży przetwórczych w dwóch pierwszych latach jej realizacji do ok. 375 EUR/t, a później do ok. 330 EUR/t. Wówczas będzie więc ona o 20% niższa od poziomu obecnego, ale aż o ok. 30% wyższa niż przed integracją. Reforma rynku pogorszy więc nieco warunki prowadzenia działalności producentów cukru, ale będą one znacznie korzystniejsze niż przed integracją z UE.

Marże przetwórcze w sektorze cukrowym w Polsce

Źródło: Według tab. 5.

W celu zbadania wpływu restrukturyzacji i reformy systemu regulacji rynku cukru na wyniki sektora przeprowadzono analizę finansową, którą oparto na następujących założeniach:

- cena zbytu cukru wyższa od ceny referencyjnej o ok. 10%;
- kurs EUR: 4,62 zł w sezonie 2003/04 i 4 zł w sezonach następnych;
- ceny buraków równe cenie minimalnej;
- przychód ze sprzedaży 1 kg cukru wyższy od ceny zbytu o 80 zł/tonę cukru, co odpowiada wartości ubocznych produktów przerobu w przeliczeniu na 1 tonę cukru;
- stopniowe zmniejszanie zużycia buraków na 1 t cukru w wyniku poprawy wskaźników wydajności cukru z 88,7% w bieżącym sezonie do 92% w roku docelowym;
- efektem procesów modernizacji i restrukturyzacji sektora jest spadek zużycia energii na jednostkę produkcji cukru; przyjęto, że w latach następnych obniży się ono o 20%, tj. do 3 t, przy mniejszym – z powodu wzrostu cen – spadku kosztów energii o ok. 10%;
- skutkiem restrukturyzacji sektora jest także zmniejszenie liczby czynnych cukrowni, a w ślad za tym i zatrudnienia; w III kw. 2004 r. zatrudnienie w tej branży wynosiło 12 tys. osób, w tym samym okresie roku poprzedniego 14,5 tys. osób, a przed dwoma laty 18,9 tys. osób; w okresie reformowania rynku cukru możliwa jest redukcja liczby pracują-

cych jeszcze o 1/3, co stworzy możliwość zmniejszenia kosztów wynagrodzeń obciążających jednostkę produkcji o ok. 20%,

- restrukturyzacja powinna prowadzić również do obniżki innych kosztów stałych, gdyż obniżą się koszty utrzymania majątku w wyniku dalszego zmniejszania liczby czynnych cukrowni (do ok. 25);
- w najbliższych latach możliwy jest wzrost kosztów amortyzacji, gdyż konieczne są inwestycje modernizacyjne i rozwojowe w cukrowniach czynnych, przejmujących produkcję z innych zakładów; natomiast koszty finansowe powinny się obniżyć, gdyż mniejsze jest zapotrzebowanie sektora na kredyty obrotowe, możliwy jest spadek stóp procentowych, choć wzrośnie zadłużenie z tytułu kredytów inwestycyjnych;
- wszystkie rachunki przeprowadzono przy założeniu utrzymania w Polsce produkcji na poziomie ok. 1,8-2,0 mln ton.

Wyniki projekcji finansowych przemysłu cukrowniczego przedstawia tab. 5. Wskazują one, że zdolność generowania zysków przez producentów cukru będzie się obniżać, ale wynik będzie zawsze dodatni i osiągnie poziom znacznie wyższy od przeciętnych wyników finansowych sektora w latach poprzednich. **Przemysł cukrowniczy jest niewątpliwie jednym z największych beneficjentów integracji, a reforma nie zmieni tego stanu, choć zyski producentów cukru będą mniejsze niż obecnie.** Utrzymanie w dłuższej perspektywie takiego stanu polskiego cukrownictwa wymaga jednak spełnienia dwóch głównych warunków:

po pierwsze: przeprowadzenia restrukturyzacji sektora w okresie reformowania systemu regulacji rynku cukru, gdyż w ten sposób można obniżyć koszty przetwórstwa z 1,20 zł/kg cukru do 1,10 zł/kg, a koszty całkowite z ponad 2,40 zł do niespełna 1,80 zł/kg, tj. do poziomu niższego niż w okresie bazowym;

po drugie: cena rynkowa cukru musi być wyższa od referencyjnej

Jeżeli oba te warunki nie będą spełnione, to wówczas przemysł cukrowniczy utraci zdolność generowania zysków, a jego straty finansowe mogą być wyższe niż w okresie bazowym i wyższe niż przed integracją. Natomiast gdy będzie spełniony tylko jeden z tych warunków, to wówczas przychody z działalności będą zbliżone do kosztów.

Tabela 5

Symulacje finansowe w sektorze cukrowniczym, uwzględniające zmiany systemu regulacji i skutki procesów restrukturyzacji

Wyszczególnienie	Stan bazowy	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08
A. Dane wyjściowe					
1. Cena referencyjna cukru EUR/t	632	632	506	506	421
2. Cena zbytu (poz. 1. + 10% EUR/t)	x	695	557	557	475
3. Cena zbytu bez VAT zł/kg	1,85	2,80	2,23	2,23	1,90
4. Przychód zł/kg	1,93	2,88	2,31	2,31	1,98
5. Przychód EUR/t	417	720	577	577	495
6. Cena skupu buraków zł/t	12,42	193,6	131,2	131,2	109,6
EUR/t	26,9	48,4	32,8	32,8	27,4
B. Koszty w zł/t					
1. Surowiec	773	1 235	813	807	670
2. Inne koszty zmienne					
a) zakupu	130	130	130	130	130
b) energii	130	130	125	120	115
c) materiały bezpośrednie	50	50	50	50	50
3. Koszty zmienne razem	1 083	1 545	1 118	1 107	965
4. Wynagrodzenia	350	330	315	300	280
5. Inne stałe	370	350	340	330	320
6. Wydatki operacyjne (3 + 4 + 5)	1 803	2 225	1 773	1 737	1 565
7. Amortyzacja	100	105	110	115	120
8. Koszty finansowe	97	95	95	95	90
9. Razem koszty	2 000	2 425	1 978	1 947	1 775
10. Wynik finansowy brutto	-70	455	332	363	205
11. Podatek dochodowy	10	45	35	40	40
12. Wynik netto	-80	410	297	323	165
13. Wpływy gotówki	20	515	407	438	298
14. Marża przetwórcza (A.4-B.1)	1 157	1 645	1 497	1 503	1 310
C. Koszty w EUR/t					
1. Koszty surowca	167	309	203	202	167
2. Inne koszty zmienne	67	77	76	75	74
3. Koszty stałe	156	170	164	157	150
4. Opłata kapitału	43	50	51	53	53
5. Koszty całkowite	433	606	494	487	444
6. Zysk brutto	-16	114	83	91	51
7. Marża przetwórcza	250	411	374	376	328

Źródło: Obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS i badań dr Ł. Chudoby z IERiGŻ.

4.3 Wpływ reformy na produkcję izoglukozy

Reforma systemu regulacji rynku cukru jest korzystna dla producentów izoglukozy. Jest to środek słodzący, konkurencyjny dla cukru zarówno pod względem możliwości zastosowań w przetwórstwie wtórnym, jak i kosztów (oraz cen) wytwarzania.

Kwota produkcji izoglukozy, przyznana Polsce przez Unię Europejską, jest niska. Wynosi ona 26,8 tys. ton (A – 24,9 tys. ton, B – 1,9 tys. ton). Produkcja izoglukozy w roku poprzedzającym integrację przekroczyła 60 tys. ton, a w 2004 roku musiała być obniżona do ok. 30 tys. ton. Zdolności produkcyjne wytwórni tego środka słodzącego przekraczają 100 tys. ton. W tej sytuacji zwiększenie kwoty produkcji izoglukozy w UE w ciągu trzech lat o 300 tys. ton, tj. z 507,7 tys. ton obecnie do ponad 800 tys. ton, stwarza realne możliwości przyznania Polsce znacznie wyższej niż dotychczas kwoty produkcyjnej, nawet w wysokości pozwalającej na wykorzystanie posiadanego potencjału wytwórczego.

Dla producentów izoglukozy ważne jest także objęcie Polski unijnym systemem regulacji rynku zbóż i stosowanie bezpośrednich dopłat obszarowych. Są to instrumenty, które nie tylko stabilizują rynek zbóż, lecz także stabilizują ich ceny na niższym niż dotychczas poziomie. Obniży to koszty produkcji izoglukozy i poprawi jej konkurencyjność.

5 Analiza wpływu reformy na konkurencyjność krajowych producentów żywności i napojów

5.1 Skala wtórnego przetwórstwa cukru

Cukier jest środkiem słodzącym, który ma dwa główne zastosowania. Jest on nie tylko produktem żywnościowym, służącym do przyrządzania posiłków i napojów w gospodarstwie domowym, lecz także jako jeden z ważniejszych komponentów żywności i napojów, wytwarzanych w procesach wtórnego przetwórstwa spożywczego. Spożycie domowe cukru ma tendencję spadkową, np. w latach 1988-2003 r. obniżyło się ono o 40% (z 33,1 kg do 19,7 kg na 1 osobę). Równocześnie w okresie transformacji wtórne przetwórstwo żywności rozwijało się w tempie ok. 10% rocznie, tj. trzykrotnie szybciej niż cały przemysł spożywczy.

Cukier i inne środki słodzące są stosowane w wielu działach produkcji żywności. Należy do nich szeroko rozumiane cukiernictwo, tj. produkcja wyrobów ciastkarskich, trwałego pieczywa cukierniczego, czekolady i innych słodczy, produkcja słodzonych napojów bezalkoholowych (soki, napoje owocowo-warzywne, inne poza wodami napoje bezalkoholowe),

przetwórstwo owoców i warzyw, mleka i produkcja win. W 2003 roku te działy przemysłu spożywczego wytworzyły 5,0 mln ton żywności i napojów o wartości ok. 15 mld zł, zatrudniając ponad 60 tys. pracowników (tab. 6). Są to wielkości 3-4 razy większe niż dotyczące przemysłu cukrowniczego. Udział działów wtórnego przetwórstwa cukru w produkcji i zatrudnieniu polskiego przemysłu spożywczego wynosi ok. 15%, a przemysłu cukrowniczego – ok. 4%.

Tabela 6

**Wtórne przetwórstwo cukru w przedsiębiorstwach przemysłowych
(bez mikro firm) w 2003 roku**

Wyszczególnienie	Wartość sprzedaży mln zł	Produkcja tys. ton	Zatrudnienie tys. osób
1. Czekolada i wyroby	2 830	251,4	} 18,0
2. Wyroby cukiernicze bez kakao	855	102,0	
3. Guma do żucia	735	26,1	
4. Pieczywo cukiernicze	2 060	250,0	9,6
5. Wyroby ciastkarskie	1 510	188,5	17,0 ^a
6. Jogurt	1 110	271,2	4,5 ^b
7. Lody	825	174,1	3,5
8. Dżemy, marmolada itp.	378	91,0	} 3,6 ^c
9. Kompoty i owoce pasteryzowane	16	4,1	
10. Soki owocowe i mieszane	1 266	680,9	5,2
11. Inne słodzone napoje bezalkoholowe	2 403	2 612,0	8,4 ^d
12. Wina i miody	1 040	350,1	2,5
Razem wtórne przetwórstwo cukru	15 028	5 001,4	62,3
Produkcja cukru	4 345	1 946	14,5

^a 25% zatrudnienia w przemyśle piekarskim; ^b 10% zatrudnienia w sektorze mleczarskim; ^c 15% zatrudnienia w przetwórstwie owoców i warzyw; ^d 60% zatrudnienia w przemyśle napojów bezalkoholowych.

Źródło: Niepublikowane dane GUS i szacunki własne.

Wtórne przetwórstwo cukru w 2003 roku zużyło ok. 770 tys. ton środków słodzących (w przeliczeniu na cukier). Wielkość tę ustalono na podstawie statystyki produkcji tych grup żywności i napojów, w których zużywane są środki słodzące, oraz na podstawie statystycznych wskaźników zużycia cukru w jednostce produktów wtórnego przetwórstwa (tab. 7). Do największych odbiorców środków słodzących należą producenci:

- słodzonych napojów bezalkoholowych, łącznie a sokami ok. 330 tys. ton
- czekolady i innych słodczy prawie 200 tys. ton
- wyrobów ciastkarskich i trwałego pieczywa cukierniczego ok. 110 tys. ton
- lodów i jogurtów ok. 62 tys. ton
- przetworów owocowych ok. 37 tys. ton.

Tabela 7

**Produkcja wyrobów wtórnego przetwórstwa cukru
i szacunek zużycia cukru w tym przetwórstwie**

Produkty	Produkcja tys. ton	Współczynnik zużycia cukru kg/kg wyrobu	Zużycie cukru tys. ton	Cena zł/kg
Wyroby cukiernicze nie zawierające kakao (cukierki)	102,0	0,60	61,2	8,40
Biała czekolada	2,6	0,45	1,2	10,50
Guma do żucia	26,1	0,30	7,8	28,10
Czekolada	152,8	0,60	91,7	10,60
Wyroby czekoladowane	96,0	0,35	33,6	12,25
Pieczywo cukiernicze i wyroby ciastkarskie	437,9	0,25	109,5	8,15
Jogurt	271,2	0,10	27,1	4,10
Lody	174,1 ^a	0,20	34,8	4,74
Dżemy owocowe i marmolada	90,9	0,20-0,55	36,4	4,15
Kompoty i owoce pasteryzowane	4,1	0,10-0,15	0,5	3,85
Słodzone napoje bezalkoholowe	2 612,1	0,10	261,2	0,92
Soki owocowe b/warzywnych	680,9	0,10	68,1	1,86
Wina i miód pitny	350,1	0,10	35,0	3,00

^a w mln litrów; ^b zł/l.

Źródło: Niepublikowane dane GUS i obliczenia własne.

Przedstawione rozliczenie nie obejmuje mikro firm, które wciąż mają znaczący udział, głównie w produkcji wyrobów ciastkarskich i lodów, a mniejszy także w produkcji słodzonych napojów bezalkoholowych. Po uwzględnieniu tych firm można szacować, że łączne zużycie środków słodzących we wtórnym przetwórstwie wynosi ok. 800 tys. ton. Jest już ono większe od spożycia domowego cukru (ok. 750 tys. ton).

5.2 Wpływ cen cukru na koszty wytwarzania produktów wtórnego przetwórstwa

Oceniając wpływ cen cukru i reformy systemu regulacji rynku cukru na stan ekonomiczny wtórnego przetwórstwa żywności należy uwzględniać, że ten typ przetwórstwa żywności charakteryzuje się niską surowcochłonnością, ale wysoką materiałochłonnością i dużym udziałem wartości dodanej w cenie produktów przetwórstwa. Równocześnie w działach produkcji żywności i napojów zużywających cukier, produkt ten jest głównym składnikiem surowcowym.

Obecnie wartość cukru zużyta w przetwórstwie wtórnym (tab. 8) waha się w przedziale od 0,28 zł/l w produkcji napojów do 1,68 zł/kg w produkcji czekolady i cukierków. Udział wartości tego komponentu w cenie wyrobów wtórnego przetwórstwa cukru jest bardzo zróżnicowany, i wynosi:

- ok. 30% słodzone napoje bezalkoholowe i dżemy,
- ok. 20% cukierki,
- ok. 15% soki i czekolada,
- ok. 8-10% pieczywo cukiernicze, lody, wina,
- ok. 7% jogurty, kompoty i owoce pasteryzowane,
- ok. 3% guma do żucia.

Na zmiany cen cukru są więc szczególnie wrażliwe trzy pierwsze grupy produktów. Dlatego też podwyżki cen zbytu cukru, które następowały w 2004 r. (o ok. 1 zł/kg) mogły być skompensowane przez zwwyżki cen zbytu:

• dżemów i słodzonych napojów bezalkoholowych	o ok. 10%,
• cukierków	o ok. 7%,
• soków i czekolady	o ok. 5%,
• pieczywa cukierniczego, lodów, jogurtów, kompotów i win	o ok. 2,5-4%,
• gumy do żucia	o ok. 1%.

Są to koszty, jakie dodatkowo ponieśli producenci wyrobów wtórnego przetwórstwa żywności z tytułu integracji z UE i przyjęcia w Polsce unijnego systemu regulacji rynku cukru. Zwyzka tych kosztów w skali rocznej wynosiła ok. 770 mln zł (768 tys. ton a 1,00 zł/kg), co stanowi ok. 25% kosztów opłaty pracy wszystkich działów wtórnego przetwórstwa cukru i była o ponad 50% wyższa od kwoty zysku netto producentów cukru.

Reforma systemu regulacji rynku cukru obniży koszty producentów żywności i napojów, których składnikiem jest ten komponent, do poziomu tylko nieco wyższego od notowanego przed integracją z UE. Oszczędności z tego tytułu wyniosą ok. 700 mln zł (768 tys. ton a 0,9 zł) i prawie w całości skompensują skutki zwwyżki cen cukru w okresie integrowania z UE. Obniżka kosztów wyrobów wtórnego przetwórstwa żywności największa będzie w sektorze napojów bezalkoholowych i w przemyśle cukierniczym (ok. 5-10%).

Tabela 8

**Ceny zbytu produktów przetwórstwa cukru i wartość cukru zużytego
w tym przetwórstwie (w zł/kg produktu przetwórstwa)**

Produkty	Cena 2003	Koszt cukru zużytego w przetwórstwie wtórnym przy cenie cukru		Zmiany kosztów wytwarzania produktów wtórnego przetwórstwa z powodu	
		2,80 zł (stan obecny)	1,90 zł (stan po reformie)	wzrostu cen cukru w 2004 roku	obniżki cen w wyniku reformy
Cukierki i podobne	8,40	1,68	1,14	0,60	-0,54
Czekolada	10,60	1,68	1,14	0,60	-0,54
Wyroby czekoladowane	12,25	0,98	0,67	0,35	-0,31
Czekolada biała	10,50	1,68	1,14	0,60	-0,54
Guma do żucia	28,10	0,84	0,57	0,30	-0,27
Pieczywo cukiernicze	8,15	0,70	0,47	0,25	-0,23
Jogurt	4,10	0,28	0,19	0,10	-0,90
Dżemy	4,15	1,12	0,76	0,40	-0,36
Lody	4,75	0,56	0,38	0,20	-0,18
Kompoty i owoce pasteryzowane	3,85	0,28	0,19	0,10	-0,09
Słodzone napoje bezalkoholowe	0,92	0,28	0,19	0,10	-0,09
Soki	1,86	0,28	0,19	0,10	-0,09
Wina	3,00	0,28	0,19	0,10	-0,09

Źródło: Obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

Oceniając wyniki analizy wpływu cen cukru na koszty i ceny produktów wtórnego przetwórstwa można jednoznacznie stwierdzić, że reforma systemu regulacji cukru poprawi konkurencyjność producentów żywności i napojów zużywających środki słodzące do poziomu notowanego przed kwietniem 2004 roku. Będzie to czynnik sprzyjający utrzymaniu wysokiego tempa rozwoju krajowego rynku tych produktów, gdyż elastyczność ich popytu jest wysoka (ok. 1,00), a także utrwali tendencje rozwojowe eksportu o dużej zawartości cukru, szczególnie wyrobów cukierniczych i dżemów. Tak więc w interesie producentów żywności i napojów zawierających cukier jest nie opóźnianie, lecz przyspieszanie reformy systemu regulacji cukru. Jest to także w interesie całego sektora żywnościowego, gdyż skutkiem tej reformy będzie obniżka kosztów w sferze wtórnego przetwórstwa o ok. 700 mln zł, przy zmniejszeniu dochodów rolników o ok. 140 mln zł (500 zł a 280 tys. ha), a zysków przemysłu cukrowniczego o niespełna 500 mln zł (245 zł a 2 mln ton). Tak więc oszczędności w przetwórstwie wtórnym mogą być wyższe od dochodów utraconych przez plantatorów buraków cukrowych i przemysł cukrowniczy łącznie. Korzyści te mogą być jeszcze większe, gdyż obniżka kosztów i cen produktów wtórnego przetwórstwa będzie czynnikiem rozwoju tej części produkcji żywności i napojów, a w ślad za tym także wzrostu uprawy buraków cukrowych i produkcji cukru. Oznacza to dalszy wzrost wartości dodanej oraz dodatkowe miejsca pracy w cukrownictwie i przetwórstwie cukru.

6 Konkluzje w sprawie wpływu reformy systemu regulacji rynku cukru na polską gospodarkę

- 6.1. Reforma systemu regulacji rynku cukru w UE zmierza w kierunku częściowej liberalizacji tego rynku. Jest to krok w dobrym kierunku, korzystny dla polskiej gospodarki, gdyż większa będzie rola rynku i czynników ekonomicznych w kształtowaniu pozycji naszego cukrownictwa na wspólnym rynku europejskim.
- 6.2. Polskie cukrownictwo jest jednym z największych beneficjentów integracji z UE. W 2004 roku nastąpił kilkakrotny wzrost dochodu rolniczego plantatorów buraków cukrowych, a wyniki finansowe przemysłu cukrowniczego poprawiły się prawie o 1 mld zł. Tak duży wzrost dochodów cukrownictwa nastąpił kosztem użytkowników cukru, tj. konsumentów oraz producentów żywności i napojów, w których produkcji jednym ze składników surowcowych jest cukier lub inne środki słodzące. Ceny detaliczne cukru w minionym roku zwiększyły się o ponad 60%, a wydatki konsumentów w skali rocznej aż o 1,2 mld zł. Koszty produkcji we wtórnym przetwórstwie cukru, z powodu wzrostu cen tego komponentu surowcowego wzrosły o ok. 0,8 mld zł.
- 6.3. Reforma systemu regulacji rynku cukru poprawi pozycję polskiego cukrownictwa na wspólnym rynku europejskim, gdyż jej skutkiem będzie utrzymanie wysokiej produkcji buraków cukrowych i cukru w krajach o najlepszych warunkach klimatycznych i o najniższej opłacie pracy. Takim krajem jest niewątpliwie Polska, której atutem są i będą niskie koszty pracy, co rokuje szanse na zwiększenie naszych kwot produkcyjnych i produkcji zarówno w sektorze cukrowniczym, jak i izoglukozy. Obniżenie cen buraków cukrowych i cukru, będące skutkiem reformy wpłynie na zmniejszenie dochodów sektora cukrowniczego, ale równocześnie:
 - spadek dochodów rolników ze sprzedaży buraków cukrowych będzie w dużym stopniu kompensowany dopłatami bezpośrednimi,
 - dochód rolniczy plantatorów buraków cukrowych będzie ponad dwukrotnie wyższy niż przed integracją, a jego poziom zapewni tym rolnikom dużą przewagę dochodową nad innymi głównymi kierunkami produkcji roślinnej,
 - nastąpi stabilizacja zysków przemysłu cukrowniczego na relatywnie wysokim poziomie (ok. 8% obrotów), zapewniającym osiągnięcie wysokiej stopy zysku i wysokiej stopy zwrotu kapitału angażowanego w restrukturyzację tego sektora.

Plantatorzy i przemysł cukrowniczy mogą osiągać dodatkowe dochody z tytułu przemieszczania produkcji cukru do krajów UE o najlepszych warunkach klimatycznych i o niskiej opłacie pracy.

- 6.4. Spadek cen cukru wynikający z reformy systemu regulacji rynku tego produktu jest korzystny dla tych działów produkcji żywności i napojów, w których cukier jest jednym z głównych komponentów surowcowych. W wyniku tej reformy nastąpi bowiem obniżenie kosztów tego komponentu surowcowego prawie do poziomu sprzed integracji. Oszczędności z tego tytułu będą wyższe od utraconych dochodów plantatorów i producentów cukru. Reforma poprawi konkurencyjność cenową wtórnego przetwórstwa cukru, a to sprzyjać będzie utrzymaniu wysokiego tempa rozwoju krajowego rynku i eksportu wyrobów zawierających cukier. Z tego tytułu dodatkowe dochody osiągać mogą nie tylko przetwórcy, lecz także plantatorzy i producenci cukru.
- 6.5. Reforma rynku cukru jest bardzo korzystna dla producentów i użytkowników izoglukozy. Stwarza ona realne szanse na zwiększenie przyznanej Polsce kwoty produkcji i lepsze wykorzystanie dużych zdolności wytwórczych izoglukozy. Łącznie z reformą rynku cukru wymusi to obniżkę cen tego środka słodzącego, a więc także kosztów jego stosowania we wtórnym przetwórstwie żywności.